

MORANT i MARCO, Ricard (1995): **Lengua, vida y cultura en el Valle de Benasque. Notas para un estudio etnolingüístico**, Madrid:Ediciones Libertarias. (Premi d'assaig "Villa de Benasque" 1992. Amb la col.laboració de Miquel Peñaroya i Prats i Julia A. Tornal Monrabal).

Recensió de JORDI SUÏLS
Universitat de Lleida

Ricard Morant i Marco és professor de Lingüística General a la Universitat de València. Als seus trenta-quatre anys ha publicat diversos llibres, un de dedicat a l'anàlisi lingüística, en termes funcionals, de la negació en català (La negación en catalán, monogràfic de *LynX*, Universitat de València, Departament de Teoria dels llenguatges, 1993) i uns altres dos de dedicats a aspectes socials de la llengua (*Gramática femenina*, Càtedra, Madrid, 1991; i *Llenguatge i cultura. Per a una ecologia lingüística*, Universitat de València, Servei de Publicacions, 1995). Morant ha encarat la seva activitat investigadora cap a les relacions entre societat i activitat lingüística. No es tracta de la sociolingüística en termes d'estudi dels factors socials de la variació o dels aspectes diversos del contacte de llengües, ni de la sociologia de les llengües, tal com faria pensar l'etiqueta, no pas nova, d'ecologia lingüística amb què el mateix Morant qualifica la seva proposta d'estudi. Es tracta de descobrir les relacions entre l'organització de la societat i la diversitat de les formes discursives fixades que hi circulen: una forma del que ha estat batejat com a "etnolingüística". No hi ha dubte que el lloc més adequat per a descobrir aquesta mena de relacions és una comunitat "tradicional" que es caracteritzi per uns trets que la facin posseir un caràcter propi: una identitat ètnico-lingüística i unes condicions històriques i geogràfiques que hagin garantit una activitat cultural i social independents, fins a cert punt, de comunitats geogràficament properes. La Vall de Benàs és un lloc ideal en aquests sentits. Va ser allà on vaig conèixer Ricard Morant, quan tot just estava acabant la recollida de dades que serien la base de l'obra que ressenyem. L'extensió dels materials que Morant ha recollit fa pensar que aquesta obra no serà pas l'única -esperem- que l'autor produeixi sobre aquell àmbit cultural: Morant deu ser la persona que, ara per ara, té més apamada la informació sobre la Vall de Benàs, disseminada en publicacions poc conegudes o revistes locals.

La manera de procedir és partir del corpus de models discursius orals, i ordenar-los temàticament, de tal manera que el resultat és l'esquelet de l'ordenació de la vida quotidiana i dels seus cicles, una ordenació que s'explica per ella mateixa: la gent parla d'allò que li causa preocupació, o alegria, o rialla, o tristesa, i determinats fets

que es repeteixen cíclicament o que resten fixats en la memòria esdevenen referents en la vida col·lectiva. Aquell corpus de produccions lingüístiques ens ofereix una imatge clara de com la gent organitza la seva experiència col·lectiva, des de l'actitud davant el naixement, tot passant pels jocs de la infantesa, o la sàtira cap als de la casa o del poble del costat o els de l'altre sexe, o el festeig i el matrimoni, o les festes, religioses o no, o els negocis, o la mort. Fins i tot el turisme és motiu de creació de discurs. Aquest "fins i tot" no és gratuït: el conjunt remet més al que va ser que no pas al que és; aquelles fórmules són impossibles de trobar, en la seva majoria, fora del record dels vells o dels que tenen una certa sensibilitat per la cultura popular autòctona (entre elles les quatre noies a qui va dedicat el llibre). No hi ha dubte que l'obra que comentem s'inscriu en la tasca de fixació i "salvament" d'aquell patrimoni cultural, a cavall entre la frase feta i la poesia popular, tot actualitzant-lo en inserir-lo en una visió de conjunt.

Només hi trobem a faltar una cosa: en el prefaci, l'autor deixa clar que l'aspecte lingüístic és central en la motivació de la seva tasca, i el primer propòsit de l'obra és justament "demostrar que la lengua define la personalidad de un país. A través de la lengua, se transmite la manera de vivir y de pensar de esa comunidad". En aquest cas, aquella llengua és la que els autòctons anomenen "patués". I a la introducció s'apunta la situació difícil en què es troba el benasquès davant del castellà (malgrat que cal dir que la identitat lingüística, en favor de l'autoctonicitat, es fa certament clara entre les generacions joves). Doncs bé, el que sobta és que una part gens menyspreable del corpus que estudia Morant són produccions en castellà, però aquest fet no és motiu de comentari, malgrat la primera premisa, ja esmentada, de l'estudi. Cert que es tracta d'una obra de poca extensió i molt general al mateix temps. Però aquella circumstància no és pas anecdòtica i, si mereixeria un estudi més extens per si mateixa, també justificaria un apartat dins del llibre. De tota manera, el recull mateix ja és important i suggereix que el castellà no hi entra tant a partir de produccions autòctones com per "importació", si atenem al caràcter clarament diferent (independentment del sentit) de coses com "Debajo de tu balcón/dos corazones combaten:/baja niña y quita a uno,/no permitas que se maten" i "Mi morena no me quere/perque no tengo dinés/pero tengo un aeropllano/y la porto als matigués". Mantenim la grafia original de les versions, tal com ha fet el mateix Morant, cosa que permet, al llarg del llibre, de tenir una imatge aproximada de l'estat del benasquès pel que fa al seu accés a l'escrit: la diversitat de les convencions crea una sensació de cosa anàrquica, i que cadascú en tregui les conclusions que li semblin adequades (a part advertint, ara que ve a tomb, que les errades tipogràfiques, no gaire nombroses i d'altra banda sempre evidents, que podem trobar al llarg de l'obra, i que afecten els fragments en benasquès, no són pas responsabilitat de l'autor sinó que les cal atribuir a les presses de l'editor).

També cal destacar que, a banda de les produccions relacionades amb el festeig, que probablement tenen un referent en les jotes (una via d'entrada de cultura popular en llengua castellana), hi ha una clara majoria de formes en castellà entre les produccions de caràcter religiós. En un estudi similar al de Morant (*La poésie populaire en vallée d'Aspe*, Per Noste, col. Recèrcas 2, Ortés, 1980), Marie-Claire Sallès dóna una visió sumària de la producció literària de caràcter popular a l'extrem occidental del Pirineu gascó, a partir de la producció d'autors popularitzants (Despourrins o Jan Priat) i de la tradició popular. En aquest darrer cas, són sobretot en francès les poesies de caràcter patriòtic-militar que tenen França i el seu exèrcit com a referents, i en les cançons de caràcter amorós hi ha un

clar contrast formal, encara més evident que en el cas benasquès, entre les que són en vernacle i la resta, a banda de les diferències quant a la presència, i tipus, de referents geogràfics.

No hi ha dubte que el problema que tot plegat suggereix demanaria una anàlisi molt aprofundida, que segurament s'escapa de la voluntat primera de Morant, sobretot pel fet que seria poc "lingüística" i molt literària. En tot cas, no podem deixar de destacar que és la pròpia ordenació temàtica que fa l'autor, detallada i d'abast prou ampli, la que permet que el problema se suggereixi a primer cop d'ull. Tant de bo la cosa no quedi aquí.

Jordi Suïls
Dpt. de Filologia Catalana
Universitat de Lleida
Apartat de Correus 471
E-25080 Lleida